

ZÂRIYÂT

﴿ ٥١ ﴾ سُورَةُ الذَّارِيَّاتِ

« وَالذَّارِيَّاتِ » Sûresi Mekkiyedir.

Âyetleri - Altmıştır.

Kelimeleri - Üç yüz yetmiştir.

Harfleri - Bin iki yüz seksen altıdır.

Fasılası - ن . م . ف . ك . ع . ق . ا . harfleridir.

Bu Sûre de «Kaf» taki ihtarın bir müeyyidesi, nihayetdeki vaîdin bir tafsiylidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿١﴾ وَالذَّارِيَاتِ ذُرُوءًا ﴿٢﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٣﴾
فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٤﴾ فَالْمُقَسَّمَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ
لَصَادِقٍ ﴿٦﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ
﴿٨﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٩﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ
﴿١٠﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ
﴿١٢﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمِ الدِّينِ ﴿١٣﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ
يُفْتَنُونَ ﴿١٤﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ
﴿١٥﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٦﴾

Sh:»4526

- ﴿١٦﴾ أَخَذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ
﴿١٧﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٨﴾ وَبِالْأَسْحَارِ
هُمُ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٩﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلْسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

﴿٢٠﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢١﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ
أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢٢﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ
﴿٢٣﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ
تَنْطِقُونَ

Meali Şerifi

O tozdurup savuranlara 1 Derken bir ağırlık taşıyanlara 2 Derken bir kolaylıkla akanlara 3 Derken bir emir taksim edenlere kalem olsun 4 Ki muhakkak o size va'd olunan her halde doğrudur 5 Ve muhakkak ki ceza şübhesiz vaki'dir 6 O düzgün hâreli Semaya kalem ederim 7 Ki siz pek muhtelif bir kavli içinde bulunuyorsunuz 8 Ondan çevirilen çevrilir 9 O kahrolası yalancılar 10 O serhoşluk içinde yaptığını bilmezler 11 Soruyorlar: ne zaman o ceza günü? (yevmi dîn) 12 Ateş üzerinde kıvranacakları gün 13 Dadın diye fitnenizi: bu, işte o sizin acele istediğiniz 14 Şübhesiz ki müttekiler Cennetlerde pınar başlarındadır 15 Alarak rablarının kendilerine verdiği, çünkü onlar bundan evvel güzellik yapmayı âdet edinmişlerdi 16 Geceden pek az uyuyorlardı 17 Ve saher vakıtları hep istiğfar ederlerdi 18 Ve mallarında sâil ve mahrum için bir hak vardı 19 Arzda da âyetler var iykan ehli için 20 Nefislerinizde de, halâ görmeyecekmisiniz 21

Semada da rızkınız ve o va'dolunduğunuz 22 İşte o Göğün ve Yerin rabbına kasem ederim ki o şübhesiz

haktır sizin nâlık olmanız gibi 23

Sh:»4527

1. ﴿وَالذَّارِيَاتِ ذُرُوءًا﴾ - ZERV, tozutup götürmek, savurmak, kırıp ufalamak,

ZARİYAT, kırıp ufalıyan, yâhud savuran yâhud toz duman edip götüren kuvvetler demektir. Meselâ

toprağı ve saireyi tozdurup savuran rüzgârlar, volkanları püskürten, mahlûkatı kırıp dağıtan ve yayıp

neşreden Melekler, ve barut, dinamit gibi sonradan keşfedilmiş ve edilecek şiddetli infilak, tahrib, tahrik

edici bütün sebebler bu mefhumda dahildir. Beyzavî «

﴿أَوِ الْأَسْبَابِ الَّتِي تَذْرِى الْخَلَائِقِ﴾ demekle bu umumu göstermiştir. Ekser

müfessirinin «rıyah» ile iktifa etmesi Hazreti Alîden varid olan rivayete mebniydir ki mefhum ile değil, bir

misal ile tefsir olmak gerektir. Yoksa mefhum i'tibariyle zürriyyet neşreden velûd kadınlar diye de ma'nâ

verilmiştir. 2. ﴿فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا﴾ Sonra bir ağırlık yüklenenlere - yağmur yüklenen

bulutlar, bulutları taşıyan rüzgârlar veya gebe kadınlar veya bütün bunların sebebleri ki bunlar evvelkilerin

aynı da gayır da olabilir. Evvelâ tozdurur sonra da yüklenir taşır, yâhud tozdurup savuran başka, taşıyıp

götüren başka olur, bir ordunun ağırlıkları ve ganâimi gibi 3. ﴿فَالجَارِيَاتِ يُسرًا﴾ sonra

da kolaylıkla akanlara - gemiler ve emsali tirenler, otomobiller gibi 4. ﴿فَالْمُقْسَمَاتِ أَمْرًا﴾

sonra da bir emir taksim edenlere kalem olsun - ya'ni bütün bunları idare etmek, tozdurulan, taşınan

götürülen şeyleri varacakları yerlere yetiştirmek için Allah tealânın emrini taksim ve tevzi' eden Melâikeye,

Cebrail, Mikâil, İsrail, Azrail gibi emir Meleklerine kalem olsun, bunlara kalem, cezanın vukuunda

bilhassa hizmetlerini ihtardır. Ya'ni bu zikrolunan kuvvetlerin ehemmiyetlerini iş'ar ile kat'iyyen ihtar olunur

ki 5. ﴿انَّمَا تُوعدُونَ لَصَادِقٍ﴾ size va'dolunan muhakkak doğrudur -

Sh:»4528

« ق » ta geçtiği üzere size yapılmakta bulunan va'dler va'dler, o yeni yaradılış, ba's-ü huruc, duhul-ü

hulûd hep doğrudur. 6. ﴿وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ﴾ Ve her halde dîn, vaki'dir - dîn ya'ni ceza ve

mes'uliyet vardır. Amellerin cezası: iyiliğe çalışanlara iyilikle mükâfat, kötülüğe çalışanlara kötülükle

mücazat behemehal olacak, herkes ettiğini bulacaktır. 7. ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ﴾

Zatilhubük Semaya kalem ederim - zatilhubük vasfı bedî' bir ta'birdir. Bunun ma'nâsında hayli söz

söylenmiştir.

HUBÜK, habîkenin de, «hibak» in de cem'i olabilir. Tarika turuk, misal müsül gibi.

HABÎKE: dikkat ve i'tina ile sağlam san'atli dokunmuş yol yol hâreli güzel kumaşa denilir.

HİBAK de: rüzgâr lâtf estiği zaman denizde veya kumda husule gelen yol yol kırıntılara denir. Saçların çok kıvrıcılığından husule gelen dalgalanmalara dahi (öndülâsyon) hubük denilir. Maddenin aslı olan «habk» sıkı bağlayıp muhkem kılmak ve kumaşı sıkı sağlam ve üzerinde san'at eseri zâhir olacak vechile güzel bir zemin üzere dokumak ma'nâsına gelir ki esası safâkat, ya'ni kumaşı sağlam ve güzel dokumak diye hulâsa edilmiştir. Çokları, hâreli, yollu yollu ma'nâsıyla zatittarâik diye tefsir etmişlerdir. Bundan da ba'zıları yıldızların mahrekleri ma'nâsına mahsûs yolları, ba'zıları da ulûm-u mearife götüreren ve Sanim vahdet ve kudretine ve ilm-ü hikmetine delâlet eyliyen ma'kul yolları anlamışlar, ba'zıları da saman yolları,

Kehkeşan dahi ta'bir olunan mecerreleri söylemişlerdir. Fakat İbni Abbas, Katade, İkrime, Mücahid ve

Rebî'den rivayet olduğuna göre de « ذَاتُ الْخَلْقِ الْمُسْتَوَى الْجَيِّدِ » = güzel

düzgün hıkatlı» Mücahidden diğere bir rivayette de « مَتِينُ الْبَنِيَانِ » diye tefsir olunmuştur. Hasılı

ma'nâyı anlatan bu ifadeden biz şunu anlıyoruz ki: Sema yıldızları

Sh:»4529

ve türlü türlü medar ve mahrekleri ile pek sıkı ve gayet san'atlı bir surette dokunmuş, güzel nakışları hâvî, düzgün ve sağlam hârâ bir kumaşa teşbih edilmiş ve buna kalem ile onun hey'eti umumiyesinde tevhide delâlet eden ve Saniinin vahdet ve kudretini gösteren güzel ve metîn âhenk ihtar olunarak sözleri muhtelif olanlara bir zecir yapılmış, ihtilâfların tevhide ircaî lüzumu anlatılmıştır. Habk maddesi hem yolları hem de sağlam ve güzel bir dokuma ma'hâsını mütezammın olmak itibariyle bunda kesretleri birleştiren yüksek bir cem'iyyetin manzarasına da işaret vardır. Bunun yedinci Sema olduğunu söyleyenler olmuş ise de cinsi sema olması daha zâhirdir. Şu halde hâsılı ma'hâ: o sağlam ve düzgün dokunmuş hârâ kumaşlı güzel ve yüksek Semaya dikkati nazarınızı celbederek söylerim ki 8.

﴿انَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ﴾ siz cidden muhtelif bir kavilde bulunuyorsunuz. - Sözleriniz

birbirini tutmuyor, bir kelime altında toplanmıyorsunuz: Gökleri ve Yeri yaratan Allah dersiniz, sonra da tutar başkalarına taparsınız, muhtelif ma'budlara taptığınız için mezhebleriniz, maksadlarınız bir gayede toplanmıyor, hakta birleşmediğiniz için Peygambere gâh sahir, gâh kâhin, gâh şâir, gâh mecnun gibi

birbirin tutmâz sözler söylüyorsunuz. Bir taraftan dîn: ceza vaki' olduğuna inanmıyor, hakkın hilâfına kail

oluyorsunuz, bir taraftan da ileride bize şefaât ederler diye putlara tapıyorsunuz 9.

﴿يُؤْفِكُ عَنْهُ مِنَ الْفِكْرِ﴾ ondan çevrilen çevrilir. - O muhtelif kavilden dönmesi mukadder

olan döner, doğruya iman eder. İyman etmiyenlere gelince « قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ » الخ . . .

yâhud hak yolundan saptırılmış, sapıklık da tabiatı olmuş bulunan me'fûkler, o sadık ve vaki' olan va'd-u

va'ide, âhîret ve cezaya iman etmekten saptırılır, muhtelif kavle sürüklenirler 10.

﴿قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ﴾ o kahrolası harraslar - ya'ni mücerred kendi

Sh:»4530

zann-u tahminlerine göre atan, fikir namına kendi hevalarını ileri süren yalancılar 11.

﴿الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ﴾ ki onlar bir gamre içinde - ya'ni müstevlî bir seyl gibi kendilerini

her noktadan sarıp bürümüş olan bir bataklık, bir serhoşluk veya bir cehalet içinde ﴿سَاهُونَ﴾

şuursuzdurlar - Allahın emrinden gafiller, başlarına gelecek felâketin farkında değiller: 12.

﴿يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمَ الدِّينِ﴾ o dîn günü, ya'ni vaki' olacağı haber verilen o cezanın

günü ne vakit? diye soruyorlar. - İnanmadıkları için eğlenmek istiyorlar. İşte cevabı: 13.

﴿يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ﴾ onların ateş üzerinde kıvrandırılacakları gün -

FİTNE nin asıl ma'nâsı: altın ve gümüş herhangi bir cevheri iyisini kötüsünden ayırmak için ateşe

arzettir. Bundan, mihnete sokmak, sınamak ya'ni imtihan etmek, azdırmak, çok beğenip meftun olmak

gibi lâzımı olan diğer bir takım ma'nâlarda da kullanılır. Netekim 14. ﴿ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ﴾ dadın

fitnenizi - azâb yâhud azâb-ü mihnete sebep olan küfür ve fesad ma'nâsıdır.

﴿هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ﴾ - Ya'ni böyle denecek. 15.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ - Ya'ni küh-ü miktarını tayin ve takdir

edemeyeceğiniz Cennetler ve menba'larda 16. ﴿أَخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ﴾ rablarının

kendilerine verdiği olarak - ya'ni husni kabul ile telâkki edip razı ve hoşnud olarak

﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ﴾ çünkü onlar ondan evvel, ya'ni Dünyada

muhsinlerdiler - güzel ameller yapar ve güzel yapıları, onun için ecr-ü mükâfata müstahik olmuşlardı ,

onu şad-ü handan alırlar. Bu

Sh:»4531

cümle « ایتا » nin sebebini gösterirken takvânın da yalnız menfî bir mahiyette olmayıp aynî zamanda

güzel işler yapmak ma'nâsında müsbet bir mefhum ifade ettiğini anlatır. Onun için bu da şöyle beyan

olunuyor: 17. ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ geceden pek az uyurlardı - «

﴿قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ müeddasiyle amel ederler, Allah şevki, Âhıret endişesiyle gözlerine

uyku girmez, ibadet eder, vazife yaparlardı.

HUCU', az uyku ve bilhassa gece uykusu. « ما » mezîd veya mevsul veya masdariyyedir. Nafiye olmak

üzere şöyle de ma'nâ verilmiştir. Ba'zı gece biraz bile uyumazlar, hepsini ihya ederlerdi. Bir rivayette de az

idiler geceden uyumazlardı diye iki cümle olarak ma'nâ verilmişse de zâhir olan evvelkidir. 18.

﴿وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾ Ve saher vakıtları onlar istiğfar ederlerdi - ya'ni geceleri

öyle ibadet etmekle beraber sanki günah ile vakit geçirmiş gibi saher vakıtları da yatmaz, kusurlarına

mağfiret dilerlerdi. « هم » zamîri ile ifadede kasır vardır. Ya'ni duâ ve istiğfarın en güzel vakti olan o saher

vakıtları öyle icabet ve kabule şayan istiğfarı onlar, o muhsinler yaparlar. 19.

﴿وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾ mallarında da sâil ve mahrum için

bir hak vardı -

SÂİL, istiyen, dilenen, MAHRUM, teaffûfünden dolayı zengin zannedildiği için sadakadan dahi mahrum

bulunan muhtac. Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellemeden merviydir: miskîn, bir yemek iki yemek ve bir

lokma iki lokma ve bir hurma iki hurma kendisini savacak olan değil buyurmuş. O halde miskîn kimdir?

demişler. O dur ki bulamaz ve bilinip kendisine sadaka da verilemez buyurmuş. İbni Abbastan bir rivayette:

kazanamayan bedbaht denilmiş, ba'zıları da, rızk esbabı kendisine yaklaşmış

Sh:»4532

olduğu halde uzaklaşmış, mahrum kalmış olan düşgün diye tefsir etmişler ise de ewelkisi daha

şümullüdür. «Hak» ta'biri zâhiren bunun vâcib olmasına delâlet eder. Onun için Kadiy Münzir İbni Se'id

bunun farz olan zekât olduğuna kail olmuştur. Lâkin bu Sürenin Mekkî ve zekâtın Medinede farz kılınmış

olması hasebiyle çokları bunu tetavvua hamel etmişler ve zekâtın ayrı olarak kendilerinin teahhüd ettikleri

vâfir bir nasîb diye tefsir eylemişlerdir. İslâm cemaatinin yükselmesinde çok büyük ehemmiyeti olan bu

noktanın bilhassa calibi dikkat olduğunu ihtara hacet yoktur. 20. 21.

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ﴾ . ﴿وَفِي أَنْفُسِكُمْ﴾ Arzda da âyetler

vardır yakîn edinecekler için, nefislerinizde de - nice delîller vardır ki cezanın ve mes'uliyetin vaki' ve dînin

hakkolduğunu gösterirler. Yer yüzünde dolaşan ve Arzı tetkik edenler iyi çalışanlarla çalışmayanların,

korunanlarla korunmayanların, musaddıklarla mükezziblerin akıbetlerindeki farkı gösterecek çok âyetler

bulurlar. Vicdanlara müraceat edildiği surette de iykan şanından olan herkes hılkatinin etvarından Allahın

kudretini ve her günlük hayatında bile vazife ve mes'uliyetinin varlığını anlar. 22.

﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ﴾ Semada da rızınız - yağmur, hararet ve saire gibi esbabı

﴿وَمَا تُوْعَدُونَ﴾ ve va'dolunduğunuz şeyler var - yâhud mukadder. Bunun zâhiri yukarıki gibi

va'd-ü va'de şamildir. Fakat ekseriyetle sevab ile tefsir etmişler, ve Cennet yedinci Semanın üstünde,

Arşın tahtinde olduğunu nakleyemişlerdir. 23. ﴿فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ İşte o

Sema ve Arzın rabbına kasem olsun ﴿إِنَّهُ﴾ ki o - size edilen va'd ﴿لَحَقُّ﴾ her halde haktır

﴿مِثْلَ مَا أَنْكُمْ تَنْطِقُونَ﴾ tıbkı sizin nâtik olmanız, söylemeniz

Sh:»4533

gibi - ya'ni sizin nâtikîyyetiniz nasıl muhakkak bir emri vaki' ise mes'uliyetiniz, va'dolunan ceza ve

mükâfatınız da öylece vaki' olacaktır.

Arz ve enfüsteki bu âyetleri ba'zı misaller ile tavzih ve nübüvveti takrir için buyuruluyor ki:

﴿٢٤﴾ هَلْ آتَيْكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٥﴾ اذْ
دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامًا قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٦﴾ فَرَاغَ
إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعَجَلٍ سَمِينٍ ﴿٢٧﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا
تَأْكُلُونَ ﴿٢٨﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشِّرُوهُ
بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صِرَّةٍ فَصَكَتْ وَجْهَهَا
وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٣٠﴾ قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ
الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣١﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ
﴿٣٢﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٣﴾ لِنُرْسِلَ
عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٤﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ
﴿٣٥﴾ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٦﴾ فَمَا
وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٧﴾

﴿٣٧﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

﴿٣٨﴾ وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ
﴿٣٩﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذْنَاهُ
وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤١﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ
أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤٢﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ
إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٣﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا
حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ
يَنْظُرُونَ ﴿٤٥﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ
﴿٤٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٧﴾

Meali Şerifi

Geldi mi sana İbrahim'in ikram edilen müsafırlarının kıssası? 24 O vakit ki üzerine girdiler de « **سَلَامًا**

» dediler. "Selâm, görülmedik bir kavim" dedi 25 Hemen bir bahâne ile ehline gitti, bir semiz daha getirdi

de 26 Onu yakınlarına koydu, yemeğe buyurmaz mısınız? Dedi 27 O vakit onlardan içine bir korku düştü

Korkma dediler ve kendisine alîm bir oğlan tebşir ettiler 28 Bunun üzerine hatunu bir çığılık içinde döndü de

elini yüzüne çarptı ve akîm bir kocakarı, dedi 29 Dediler: öyle Rabbin buyurdu, şübhesiz alîm o, hakîm o 30

İbrahim, o halde asıl me'muriyyetiniz nedir? ey mürselûn, dedi 31 Biz, de dediler: Mücrim bir kavme

gönderildik 32 Üzerlerine çamurdan

Sh:»4535

taşlar salmak için 33 Rabbının nezdinde damgalanmışlar müsrifler için 34 Binnetîce orada bulunan

mü'minleri çıkardık 35 Fakat bir haneden başka orada Müsliman da bulmadık 36 Ve öyle elîm azabdan

korkacaklar için orada bir âyet bıraktık 37 Bir de Musada: ki onu bir sultanı mübîn ile Fir'avne gönderdikde

38 O bütün kuvvetiyle tersine gitti: sâhir veya mecnun, dedi 39 Onun üzerine biz de tuttuk kendisini ve

ordularını deryaya fırlatıverdık: namerdlik ederken o leîm 40 Bir de Âd de: ki üzerlerine o köklerini kesen «

الرِّيحَ الْعَقِيمَ» i salıvermiştik 41 Uğradığı bir şey'i bırakmıyor, mutlak onu çürütüp kül gibi

ediyordu 42 Bir de Semudda: ki onlara bir zamana kadar istifade edin denilmişti de 43 Rablarının

emrinden azgınlık ettiler, bu yüzden o sâika kendilerini yakalayiverdi, bakınıp duruyorlardı 44 O vakti bir

kalkınmaya da güç yetiremediler, bir yardım da görmediler 45 Daha evvel de Nûh kavmini, çünkü hep onlar

yoldan çıkmış fâsık birer kavm idiler 46

24. ﴿هَلْ آتَيْكَ﴾ - bu ta'bir, kıssanın fehmetine ve vahiy ile bildirdiğine tenbihtir.

﴿حَدِيثُ﴾ -

HADİS, insana gerek yakazada ve gerek menamda vahiy veya işitme suretiyle gelen söze denilir. Biz bu

gibi yerlerde kıssa diyoruz. ﴿ضَيْفٍ﴾ -

DAYF, aslında izafet ve ziyafetin menşei olan meyil ma'nasına masdar olmakla müfred ve cem'a ıtlak

olunur. Eski Türkçe de buna konuk derlerdi, biz müsafır diyoruz. Fakat biz bunu Arabçada ma'ruf olan yolcu

ma'nasıyla değil, Arabların dayf dediği ma'na ile Türkçe bir kelime gibi kullanıyoruz. Burada cemi'dir.

Çünkü ﴿الْمُكْرَمِينَ﴾ - sıfatiyle tavsıf olunmuşlardır. Bunlar Sûrei Enbiyada «

﴿عِبَادٌ مُكْرَمُونَ﴾ buyurulduğu üzere Allah indinde ikrama mazher

bulunan Melâike kiramdır. Hazreti İbrahim de bunlara zevcesi Sâre ile kendisi bizzat hizmet etmek ve

ziyafet vermek suretiyle ikram eylemiştir. Bir rivayette on iki Melâike, bir rivayette de üç Melek, Cebrail,

Mîkâil, İsrâfil denilmiştir. 25. ﴿سَلَامًا﴾ selâmen - « نُسَلِّمُ سَلَامًا عَلَيْكَ » terkibinden

muhaffettir. Sana selâm verir, selâmet dileriz demek gibidir. ﴿سَلَامٌ﴾ selâm - «

عَلَيْكُمْ سَلَامٌ » demektir. Merfu'da sübut ma'nası olmak itibariyle daha kuvvetli bir selâm ile cevap

vermiştir. ﴿قَوْمٌ مُنْكَرُونَ﴾ münker, ya'ni görülmedik, tanınmadık, acaip bir cemaat dedi, -

İslâmın alâmeti olan ve o zaman ma'ruf olmiyan selâm verişleri ve hal-ü tavırları tuhafına gitmiş, bu suretle

mütenekkiren geldiklerini de sezer gibi olmuştur. 26. ﴿فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ﴾ derhal bir tedbir ile

ehline sivişti - ya'ni müsafirlere sezdirmeksizin evvel emirde yemek tedarüki için âilesine koştu, demek ki

müsafire ikramın âdabından birincisi budur. Gitti ne yaptı ise yaptı ﴿فَجَاءَ بِعِجَلٍ سَمِينٍ﴾

çok geçmeden semiz bir buzağı getirdi - Sûrei Hudde « حَنِيدٌ » ya'ni kebab edilmiş olduğu geçmiş idi.

Burada da semizliği anlatılıyor. Demişler ki umumiyetle malı sığır idi, onun için en güzel ikram olmak

üzere semiz danayı intihab etti 27. ﴿فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ﴾ hemen onu yakınlarına koydu

﴿قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ yemez misiniz? dedi - bunun yemeğe buyurun ma'nasına bir arz veya

ne için yemiyorsunuz? ma'nasına bir istifsar olması da söylenmiştir. 28.

﴿فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً﴾ bunun üzerine onlardan içine bir korku düştü - «

فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ » yemeğe el uzatmadıklarını görünce

işkillendi, zira yemeğini yememek azçok husumet ve infiale delâlet eden bir ma'nâdan halî

kalmaz.

Sh:»4537

İbni Abbastan mervî olduğuna göre Melâike olduklarını sezdi, azâb için gelmiş olmaları ihtimali hatırına

gelerek korktu ﴿قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ﴾ korkma dediler ve ona

alîm bir oğul tebşir ettiler - sûrei Hudde musarrah olduğu üzere bu oğul İshaktır. «Saffat» ta «

﴿فَبَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ ise İsmail idi. Alîm, ya'ni bulûğundan sonra çok âlim olacak bir oğul, ki

nübüvvet ile de tefsir edilmiştir. Bu vasf ile müjde hem hayatını hem de kemalini beyan ile tebşirdir. 29.

﴿فَاقْبَلْتِ امْرَأَتَهُ﴾ Bunun üzerine hatunu yüzünü döndü - müfessirler diyorlar ki zevcesi Sâre

bir köşede bakıyordu, o tebşiri işidince utandı, evine gitmek için yüzünü döndü ﴿فِي صَرَّةٍ﴾ -

SARRE, sarîrden sayha ma'nâsındır. Ya'ni a... diye içini çekerek bir çığlık kopardı da

﴿وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ﴾ ve akîm bir ﴿فَصَكَّتْ وَجْهَهَا﴾ elini yüzüne çarptı

acuze dedi - ya'ni ihtiyarlamış, bununla beraber gençliğinde bile doğurmamış kısır bir kocakarı çocukmu

doğurur? Buna karşı 30. ﴿قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ﴾ dediler ki: öyle, rabbın buyurdu -

ya'ni biz o söylediğimizi kendimizden söylemiyoruz, yalnız rabbının kelâmını haber veriyoruz

﴿إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ﴾ şübhesiz ki o öyle hakîm öyle alîmdir. - Hikmetiyle

dilediğini yapar ve nasıl yapacağını bilir. Binaenaleyh onun dediği muhakkak olur. Bu suretle İbrahim

aleyhisselâm onların Allah tarafından gönderilmiş Melâike olduklarını anladığı gibi me'mur oldukları

vazifenin bu tebşirden ibaret olmadığını da sezerek 31. ﴿قَالَ﴾ dedi ﴿فَمَا خَطْبُكُمْ﴾ şu

halde hatbınız nedir? -

Sh:»4538

HATB, emri mühim, ya'ni bu müjdeden sonra asıl gönderilmenize sebep olan iş nedir?

﴿أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ﴾ ey mürseller - Allah tarafından gönderilmiş şanlı elçiler! 32.

﴿لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ﴾ üzerlerine salmak - ya'ni Lût kavmı 33. ﴿إِلَى قَوْمٍ مَّجْرَمِينَ﴾

için - memleketlerinin altını üstüne çevirdikten sonra üzerlerine yağdırmak için

﴿حِجَارَةً مِنْ طِينٍ﴾ çamurdan taşlar - çamurdan tehaccür etmiş sicîl 34.

﴿مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ﴾ rabbının indinde damgalanmış, nişanlanmış, hangisinin kime ve nasıl

isabet edeceği takdir olunmuş belli edilmiş ﴿لِّلْمُسْرِفِينَ﴾ o müsrifler için - cürümde, fık-u

fücürda haddini aşmış, ifrata sapmış azgınlar için alâmetleriyle tertib edilmiş hazırlanmış, mendud. 35.

﴿فَاخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ - fâ fasîhadir. Mahzup cümleleri

telhis eder. Ya'ni diğer Sürelerde beyan olunduğu üzere o kavmin karyesine vardıklarında, orada

Mü'minlerden kim varsa çıkardık 36.

﴿فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ fakat orada bir evden başka

müsliman bulmadık - ya'ni bir evden başka mü'min yok idi, onun için bir ev halkından başka selâmete çıkan

bulunmadı ki o ev Hazreti Lûtun evi idi, karısından başka bütün âilesi mü'min oldukları için beraberinde

selâmete çıkmış, kurtulmuşlardı. Demek Hazreti Lûtun tebligatına daha başka iman eden bulunsa idi onlar

da kurtulacaklardı. Burada müslimîn, mü'minîn muradifi gibi kullanılmış olmakla beraber selâmet bulanlar

mefhumunu da ifade etmektedir. 37. ﴿وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً﴾ Ve orada bir âyet bıraktık - ya'ni o

karyelerin battığı yerde bir alâmet kalmıştır

Sh:»4539

ki Arzdaki âyetlerden biridir. İbni Cerîr: bir çok istifi büyük taşlar, demiş, ba'zıları da bir kokar su demiştir.

«وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ» Maamafih «Ankebut» Sûresinde

âyetinde geçtiği üzere âyetten murad âyeti kelâmiyye olması da melhuzdur ki vak'anın kütûbi münzelede

zikriyle dillerde dastan olan bir ibret âyeti bırakılması demek olur. Bu surette ma'nâ: onlar hakkında bir âyet

de bıraktık demek olacağından bu ma'nâya göre 38. ﴿وَفِي مُوسَى﴾ - kavlinin hiç bir hazifsiz

buraya atfı, sahih olur. Evvelki ma'nâda ise «وَجَعَلْنَا فِي مُوسَى» diye amil takdiriyle «

﴿وَفِي مُوسَى آيَةً﴾ üzerine atfolunur. Yâhud «وَفِي مُوسَى آيَةً» takdirindedir. Bu takdirde «

﴿بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ üzerine de atfı, tecviz edenler olmuştur. «وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ

﴿فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ﴾ gönderdik ve Fir'avin rûkniyle, 39. kuvvetli açık bürhan ile, ya'ni mu'cizelerle

ya'ni bütün kuvvetiyle yâhud kavmindan dayanmış olduğu kuvvetine güvenerek i'raz etti, Allahın âyetlerine

iyman etmedi 40. ﴿وَهُوَ مُلِيمٌ﴾ levmettirmek, kınacak fiiller yaparken: Ya'ni küfür ve tuğyan

ile cinayetler yapıp dururken - müfessirînin gösterdiği bu ma'na garkına önünden mukarin olan halini

beyan olur. Bir de «مُلِيمٌ» nefsinin levmederek demek olabilir ki garkolurken «

«لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُوا إِسْرَائِيلَ» diyerek gösterdiği peşîmanlığı

ifade eder. 41. ﴿الرِّيحَ الْعَقِيمَ﴾ akîm bir rûzgâr - hiç hayr-ü menfeati olmıyan, telkîh yapmaz

bir rûzgâr maamafih akîm müteaddi dahi olabildiği cihetle burada ta'kim edici, mühlik ma'nasına olmak

daha münasib olacaktır. Netekim şöyle tefsir olunuyor: 42.

«رَمِيمٌ» - ﴿مَاتَدْرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ﴾

çürümüş, kül

Sh:»4540

gibi tozup dağılıveren. 43. ﴿اذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ﴾ - Bunu Sûrei Hudde

geçen «عَقْر» den «تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» ile tefsir edenler olmuş ise de o,

sonra, bu ise fânın delâletine göre utüvden mukaddem olmak hasebiyle daha evvelden verilmiş bir fırsat

olmak lâzım geleceği söylenmiştir. Ya'ni Salih aleyhisselâmın ba'siyle verilen fırsattan istifade etmediler de

44. ﴿فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ﴾ rablarının emrinden imtina ile azgınlık ettiler

﴿فَاخَذَتْهُمْ السَّاعِقَةُ﴾ onun için kendilerini yıldırım çarpıverdi - Ya'ni azâb yakalayiverdi,

diğer Sûrelerde sayha, burada saika denilmiştir ki murad aynî musibettir. ﴿وَهُمْ يَنْظُرُونَ﴾

bakıp duruyorlardı - üç gün denilmiş olduğu ve alâmetleri görölmeğe başladığı için azâbı gözetmeğe

başlamışlardı. Azâba intizar ise azâbdan daha acı olduğu da unutulmamalıdır. Yâhud azâba çarpılmış

henüz can çekiştirirken birbirlerinin bütün felâket ve fecaatini görüp duruyorlardı. 45.

﴿فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ﴾ bakıyorlardı da ne

kendi kendilerine kalkmağa güçleri yetiyordu ne de bir yardım bulabiliyorlardı - bu ifadeler her hangi bir

surette batmakta olan bir kavmin bütün fecaatiyle manzarasını göstermektedir.

46. ﴿وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ﴾ Bunlardan evvel Nuh kavminı da - helâk etmiştik «

﴿أَخَذْتَهُمْ﴾ deki «هم» üzerine ma'tuf olarak o mealdedir. «وَأَهْلَكْنَا قَوْمَ نُوحٍ» takdirindedir. Yâhud «انَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ» çünkü o helâk edilenler hep fâsık birer kavim

idiler - onun için helâk edildiler. Bu suretle bunlar Arzda cezanın vukuuna delâlet eden birer

misalidirler.

Sh:»4541

Bunu ihbar ve beyandan sonra yükselmeğe da'vet için buyuruluyor ki:

﴿٤٧﴾ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَالْأَرْضَ
فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٩﴾ وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ
لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ
مُّبِينٌ ﴿٥١﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ

نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٢﴾ كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ
إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٣﴾ اتَّوَصَّوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ
طَآغُونَ ﴿٥٤﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٥﴾ وَذَكَرْ فَإِنَّ
الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا
لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٧﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ
﴿٥٨﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٩﴾ فَإِنَّ
لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ
﴿٦٠﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

Sh:»4542

Meali Şerifi

Bir de Semaya bakın biz onu kuvvetle bina ettik ve şübhe yok ki biz çok vüs'a malikiz 47 Arzı da döşedik,

bakınız biz ne güzel döşeriz 48 Hem her şeyden iki çift yarattık ki düşünesiniz 49 O halde hemen Allaha

kaçın, haberiniz olsun ki ben size ondan bir açık nezîrim 50 Ve Allahla beraber başka bir Tanrı uydurmayın,

haberiniz olsun ki ben size ondan bir açık nezîrim 51 Böyle, bunlardan evvelkiler bir Resul gelince

behemehal ya sahir dediler ya mecnun 52 Hep buna vasiyyetleştiler mi? Hayır hep onlar azgın kavımlar 53

Onun için onlardan yüz çevir, artık sen levm olunacak değilsin 54 Onunla beraber va'z-u nasihate devam

et, çünkü va'z, mü'minlere fayda verir 55 Ve ben, Cinn-ü İnsi ancak bana kulluk etsinler diye yarattım 56

Ben onlardan bir rızık istemiyorum, bana yemek yedirmelerini de istemiyorum 57 Şübhe yok ki Allah,

rezzak, kuvvet sahibi metîn o 58 Onun için muhakkak ki o zulm edenlere arkadaşlarının payı gibi dolgun bir

pay vardır, şimdi onu acele etmesinler 59 artık o va'dolundukları günlerinden vay o küfredenlere!...

60

« اِضْمَارٌ عَلَى شَرِيْطَةِ التَّفْسِيْرِ » - « وَالسَّمَاءُ بَنِيْنَاهَا بِأَيْدِي » 47.

dir: ya'ni Semanın amili olan fil gizlenmiş de zamîrine tealluk ettirilerek « بَنِيْنَاهَا » diye tefsir

edilmiştir. Eserden müessire istidlâli ifade eden bu üslûbda lâfız ma'hânın mazmununa terkibi ile de intibak

etmiştir.

EYD, «yed» in cem'i olabilirse de burada « دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ » de olduğu gibi te'yidin aslı olan

kuvvet ma'nâsına olması zâhirdir. Bu beyan « فَفَرُّوا » ile «

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ » mazmununa limmî bir temhiddir.

Netekim sonunda « إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ » ile te'yid

olunacaktır. ﴿وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ Ve hiç şübhesiz bir çok vüs'a malikiz - bunda iki ma'nâ vardır:

birisi, kudret genişliğini ifade eder, kudret ve kuvvetimiz

Sh:»4543

öyle geniştir ki Semayı bina ile tükenmedikten başka onu daha çok genişletebilir. Bu ma'nâ hem «

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ » hem de « وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ »

mazmunlarını andırır. Birisi de, zenginliği, ni'met ve in'amda genişliği ifade eder, biz darlıkları genişletiriz.

Yalvaran muztarlara icâbet eder, sıkıntılarını açar, ihtiyaçları defeyler, fakîrleri zenginleştirir mün'imiz demek

olur. 48. ﴿وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ Arz, onu da döşedik - Türlü ni'metlerle donattık, döşek gibi

altınıza serdik - ki üzerinde bir zamana kadar karar edip hayattan nasib alabilirsiniz

﴿فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ﴾ daha da ne güzel döşeriz - türlü ni'metlerle döşenmiş olduğu gibi ileride

daha güzelini döşeyecek, daha güzel ni'metler verecek ves'-u kudret de mevcuttur. 49.

﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ﴾ Her şeyden de iki çift halk ettik - İbni Zeyd gibi

ba'zı zatlar bunu her cins hayvandan erkek ve dişi nevi'lerine haml etmişlerdir ki «

﴿وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ mucebince nebatatı da buna idhal edebiliriz.

Mücahid, hareket ve sükûn leyl-ü nehar, Sema ve Arz, siyah ve beyaz sıhhat ve maraz, lezzet ve elem,

sevab ve ıkab alel'umum ezdad ve mütekabilâta işaret olduğunu söylemiştir. Diğer bazıları da eşyanın

nevilere tenevvüyle tefsir etmişlerdir ki en azı iki nevi' olur. Bu tenevvü', zaman zaman muhtelif mekulelerle

ve tasniflerle tezekkür edilmek istenilmiştir. Beyzavî yalnız bu ma'hâyı göstererek «

﴿مِنَ الْأَجْنَاسِ نُوعَيْنِ﴾ diye tefsir etmiştir. Bu ma'hâ evvelkilerini de tezammun edebilmek

i'tibariyle şümullüdür. Ancak bunda külli şeyden murad sâde cins olmuş oluyor. Lâfzın zâhiri ise her ferde

istiğraktır. Onun için biz bundan her şey'in âfakî ve enfüsî yâhud haricî ve zihnî olmak üzere iki haysiyetini

ifade eden ve haric ile nefis beyninde müzdevic bir intbak ile tecelli eyliyen idrâk mes'elesine de bir işaret

anlıyoruz. Filvakı' her şey bize nefis

haricindeki suretini hikaye eden bir intba' ile tecelli eder ve hakikat bu iki suretin yekdiğerine

mutabekatiyle bilinir ki bunun birine asîli, birine zillî dahi ta'bir olunur. Her hangi bir şeyden hasil olan her

şuur hadisesinde bu ikilik labüddür. Bu ikilik içinde birleştirilmeden hiç bir şey tasdik olunamaz. Ve

tefekkür-ü tezekkür yapılamaz ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ - buyurulması da bunu teyid eyler. Yalnız

şundan gaflet edilmemek lâzım gelir ki buradaki «كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا» karînesiyle ancak

mahlûkata şamil olabilir. «وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» deki şey gibidir. Bu şeyde Allah

tealâ dahil değildir. Çünkü o «لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ» dir. Mahlûk olmadığı gibi mahlûk olan şey ile

«وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ» dir, «صَمَدٌ» dir, «أَحَدٌ» dir, müzaveceden münezzehtir. O

dir. «وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةً وَلَا وَالدٌ» dir. Onun kendi zatına ilmi ilmi husulî

kabîlinden değil, bizzat olan ilmi huzurî ile olduğu için sureti zihniyyeye (iydeye) muhtac olmiyan ve

binaenaleyh zatına bir zevciyyet iktiza etmiyen bir ilmi kadîmdir. Allaha da şey denilir diye Fütuhati

Mekkiyyede Muhyiddini arabînin buradaki «كُلِّ شَيْءٍ» de onu dahi idhal eder yollu mütaleada

bulunması doğru değildir. «كُلِّ شَيْءٍ» in «كُلِّ شَيْءٍ» inde Allah dahil olmadığı gibi

burada da değildir. Hasılı zevciyyetten murad yalnız haricdeki tenevvü' ve tekabül değil, hem haric hem

ezhandaki suretlerle âfak ve enfüsteki tenevvü' ve tekabüle şamildir. Allah tealâ kuvvet ve yüs'unü

göstermek üzere semayı bina etmiş ve Arzı döşemiş ve her şeyden çift çift halk eylemiştir ki düşünesiniz,

çiftler arasındaki münasebatı düşünesiniz de yaratanın kuvvet ve kudretini sun'unun hikmetini, ukubetinin

şiddetini' ni'metinin vüs'atini, bu günün yarınını, Dünyanın Âhîretini, Âhîretin ıkab ve sevabını anlıyasınız,

diye. 50. ﴿فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ﴾ O halde düşünün de hep Allaha kaçın - onun ıkabından, o elîm

azâbdan korunmak, Cennat va uyûn ile mübeşşer olan

Sh:»4545

müttakiler içine girmek için iyman-ü tevhid ve ihsan-ü ubudiyet ile onun vikayesine girin

﴿نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ haberiniz olsun ki ben sizin için onun tarafından ﴿أَنِّي لَكُمْ مِنْهُ﴾

mübîn bir nezîrim - şirk-ü isyan edenlere hazırlanmış azâbı haber vermeğe me'mur bir Peygamber, hem de

Peygamberliği açık ayat ve mu'cizat ile belli yâhud anlatılması lâzım gelen şeyleri güzel anlatır bir

Peygamberim. Ya'ni böyle de, ya Muhammed! 51.

﴿وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ ve Allah ile beraber diğer bir ilâh yapmayın -

bu nehiy, ilk evvel kaçılması lâzım gelen en büyük günahı ayrıca ihtardır. 52. ﴿كَذَلِكَ﴾ Bu

böyledir, ya'ni ﴿مَا آتَى الَّذِينَ الْخ﴾ - bu ayet Resulullah'a bir tesliyedir. 53.

﴿آتَوَّصُوا بِهِ﴾ Ona vasiyyetleştiler mi? - Ya'ni sahir ve mecnun demeyi evvelkilerle şimdikiler

hep birbirlerine tavsiye mi ettiler? Nerde edecekler, çocuklarının birbirlerinden haberleri bile yok

﴿بَلْ هُمْ﴾ hayır onlar - Peygamberlere öyle sahir veya mecnun diyenler hep

﴿قَوْمٌ طَاغُونَ﴾ tuğyan etmiş azgınlar güruhudur. - Hakka karşı tuğyan etmekte, tağîlik sıfatında

müttefik oldukları için onun muktezası olan sözleri de birbirlerine benziyor 54. ﴿فَتَوَلَّ عَنْهُمْ﴾

onun için sen şimdi onlardan yüz çevir - zikrolunduğu üzere « فَفَرُّوا ، وَلَا تَجْعَلُوا » diye

da'veti tekrar edip tebliğ vazifeni yaptığın halde onlar inad ile tuğyanda ısrar ettiklerinden dolayı artık

onlarla mücadele ve münakaşadan sarfı nazar et, kendilerinden yüz çevir

﴿فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ﴾ o surette levm olunacak, kınanacak sen değilsin, sende kusur

olmaz

Sh:»4546

55. ﴿وَذَكِّرْ﴾ onunla beraber tezkire devam et - ya'ni vazife ve mes'uliyeti ihtar ile va'z-u nasihate

devam eyle ﴿فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ çünkü tezkir mü'minlere menfaat verir

- vaz-u nasihat ile vaziyfe ve mes'uliyeti ihtarın mü'minlere faidesi olur. İyman etmiş olanların

unutmamasına, gaflete düşmemesine, iymanlarının kuvvetlenmesine, neş'elerinin artmasına,

bilmediklerinin öğrenilmesine, hatta iman şarından olanların imana gelmesine sebep olur. Tezkir

edilmesi lâzım gelen vazifenin esası ne olduğuna gelince: 56.

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ben Cinn-ü İnsi ancak bana

ibadet ve kulluk etsinler diye yarattım - işte tezkir edilmesi lâzım gelen vazife budur. Cinn ve İns cinsinin

hilkatlerinin hikmeti Allahı tanıyıp ona ibadet ve ubudiyyet etmektir. Maadaya masruf olan ömürler, emeller

izaa edilmiş olur, onun için azâba müstehakk olur. Ba'zıları « لِيَعْرِفُونِ » « لِيَعْبُدُونِ » diye bir tefsir

nakletmişlerdir. Bunun ma'nâsı da beni ma'bud tanısinlar demektir. Bu ise benim emirlerimi tutarak bana

kulluk ve ibadet etsinler demeğe raci' olur. İbadet ve ubudiyyet efali ihtiyariyyeden olarak matlûb oldukları

için ba'zılarından vaki' olmaması cins için gayei kemal olmasına münafi olmaz, muradı ilâhînin tehallûf

etmiş olması da lâzım gelmez. Zira bu gibi mevaki'de Fukahanın «

« الْحِكْمَةُ تُرَاعَى فِي الْجِنْسِ لَا فِي الْأَفْرَادِ » dedikleri gibi hikmet, efradın

her biri i'tibariyle değil, cins i'tibariyle mülâhaza olunur. Hasılı bunun ma'nâsı ibadet ile mükellef olmak

üzere yarattık demektir. Yoksa hepsinin ibadî salihînden olmasını takdir eyledik demek değildir. Böyle

ibadet ve ubudiyyetin faidesi Allaha âid olmayıp yine kulların menfeatleri için olduğuna tenbih için de

buyuruluyor ki 57. ﴿مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا﴾

Sh:»4547

ve ben onlardan bir rızk istemem, bana yemek yedirmelerini de istemem - ya'ni diğer Efendilerin

kullarından, uşaklarından bekledikleri gibi Efendilerin menfeatine kulluk değil 58.

﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ﴾ zira Allah kendisidir o rezzak, kuvvet sahibi

﴿الْمَتِينُ﴾ metin, ya'ni kuvveti şiddetli - onun için ona kulluk onun kuvvetinden istifade ile kullarına

nafi' olmak ve o sâyede va'd buyurduğu yüksek sevaba irmek içindir. Onun için Allaha kaçın ve Allaha

kulluk edin 59. ﴿فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ zira o zulm edenlere -Peygambere inanmayıp Allaha

ubudiyetten kaçan ve şirk-ü tuğyan ile kendilerini ebedî azâba sürükliyerek nefislerine yazık etmiş olan

Mekke müşrikleri gibilere ﴿ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ﴾ arkadaşlarının hissaları

gibi dolgun bir hissa var -

ZENUB, sakaların su taksim ettikleri dolgun büyük bir kufadır ki burada azâbdan nasîb ma'nasına istiare

olunmuştur. ﴿فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ﴾ Şimdi onu benden acele istemesinler - «

﴿مَتَى هَذَا الْوَعْدُ﴾ deyip durmasınlar 60.

﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ﴾ çünkü kendilerine

va'dolunan o günlerinden dolayı vay o küfredenlere - zira Sûrenin başında geçtiği üzere «

انَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٍ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ» dir. Bu ma'na şimdi bir de «
وَالطُّورِ» ile te'yid olunacaktır.